

Fjala e kryetarit të ASHAK-ut, Hivzi Isami, të mbajtur në Akademinë Soleme me rastin e 25-vjetorit të Deklaratës Kushtetuese të 2 korrikut 1990

Të nderuar kolegë dhe miq,
Zonja dhe zotërinj

Jemi mbledhur sot këtu, në mjediset e Akademisë së Shkencave dhe të Arteve të Kosovës, për ta shënuar dhe kujtuar një nga datat e rëndësishme të historisë më të re të Kosovës. Pikërisht para një çerek shekulli, më 2 Korrik 1990, delegatët e tri dhomave të Kuvendit të atëhershëm të Krahinës Socialiste Autonome të Kosovës - të Dhomës së Punës së Bashkuar, të Dhomës së Komunave dhe të Dhomës Shoqërore-Politike -, e shpallën Deklaratën Kushtetuese, që njihet si Deklarata e Pavarësisë së Kosovës, me të cilën Kosova do të bëhej shtet në vete në formë të njësisë së pavarur në ish-Federatën Jugosllave.

Deklaratën Kushtetuese e nënshkruan 111 nga gjithsej 190 delegatë të tri dhomave të Kuvendit të Kosovës. Prej 111 nënshkruesve, 83 delegatë janë gjallë: prej tyre 61 delegatë janë në Kosovë dhe 22 janë jashtë Kosovës. Pjesa më e madhe e tyre sot është e pranishme këtu. Ndërkaq 28 delegatë nuk janë më në mesin e të gjallëve.

Ju thërras që me një minut heshtje t'i nderojmë këta delegatë dhe të gjithë të tjerët që dhanë kontribut të çmueshëm për shpalljen e Deklaratës së Pavarësisë, për çlirimin e Kosovës dhe për pavarësimin e saj.

Lavdi!

.....

Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës dhe anëtarët e saj i kanë ndjekur me vëmendje dhe kanë marrë pjesë aktive si në zhvillimet shkencore dhe të artit, ashtu edhe në zhvillimet e tjera me interes të përgjithshëm për Kosovën. Në momentet më dramatike, ky institucion doli me një propozim, që do të bëhej me rëndësi të madhe. Nga Kuvendi i kësaj Akademie ka dalë Deklarata mbi çështjet kushtetuese e dt. 14 qershor 1990, drejtuar Kuvendit të KSA të Kosovës, të RSFJ-së dhe të RS të Serbisë dhe opinionit të gjerë. Këtë ditë, Kuvendi i Akademisë së Shkencave dhe të Arteve të Kosovës zgjodhi anëtar nderi të kësaj Akademie nobelisten e njohur, Gonxhe Bojaxhiun – Nënë Terezën, për virtytet njerëzore, moralin e lartë dhe për kontributin e dhënë për paqe në mbarë botën.

Deklarata Kushtetuese e Kuvendit të Kosovës e 2 Korrikut 1990 ishte një reagim ndaj suprimimit me dhunë të gjendjes kushtetuese dhe vendosjes së gjendjes okupuese e koloniale në Kosovë, si dhe terrorit shtetëror ndaj shqiptarëve. Deklaratës Kushtetuese i kishin paraprirë reagimet e fuqishme gjithëpopullore shqiptare, të prira nga protestat e minantorëve dhe të studentëve, si dhe Deklarata e përmendur e Akademisë së Shkencave dhe të Arteve të Kosovës.

Deklarata e 2 Korrikut 1990 të nesërmen, më 3 korrik, u publikua në “Fletoren Zyrtare” të Kuvendit të Kosovës dhe pastaj u përligj me dokumente të rëndësishme për të ardhmen e Kosovës, si janë Kushtetuta e 7 Shtatorit 1990, që njihet si Kushtetuta e Kaçanikut, dhe Rezoluta për Pavarësinë dhe Sovranitetin e Kosovës mbi bazën e Referendumit për Pavarësinë e Kosovës të shtatorit të vitit 1991; edhe te kjo Rezolutë Akademia dha ndihmesën e vet. Ndërkaq më 24 maj 1992 u mbajtën zgjedhjet parlamentare dhe presidenciale. ASHAK- në vitin 2005 i botoi të gjitha aktet kryesore të Kuvendit të Republikës së Kosovës nga 2 Korriku 1990 e këndej. Nga Akademia u bënë shumë njoftime dhe protesta të argumentuara shkencërisht lidhur me çështjet kushtetuese dhe suprimimin me dhunë të gjendjes kushtetuese në Kosovë, drejtuar organeve më të larta të ish-Federatës dhe instancave relevante evropiane dhe amerikane.

Deklarata e 2 Korrikut 1990, bashkë me dokumentet e zëna në gojë, lufta paqësore para dhe pastaj lufta e armatosur, u paraprinë proceseve politiko-juridike të Kosovës deri te pavarësia dhe sovraniteti i saj më 17 Shkurt 2008 dhe Kushtetuta e Republikës së Kosovës e 10 Prillit 2008. Nërhyrja e NATO-s në gjysmën e parë të vitit 1999 qe poashtu me rëndësi vendimtare për çlirimin e Kosovës dhe arritjen e objektivave të përmendur. Brezat luftuan për më shumë se për Kosovën e pavarur, por fuqia e shqiptarëve dhe konstelacioni i raporteve ndërkombëtare në këtë fazë të zhvillimeve ishin të tilla sa nuk mund të arrihej më shumë.

Harku kohor njëshekullor i Kosovës, që nga ndarja e dhunshme e trungut gjeoetnik të shqiptarëve dhe okupimi klasik i Kosovës nga Serbia në vitin 1912, karakterizohet me shumë anë të dhimbshme: spiralja e dhunës sistematike, e krimeve të llahtarshme mbi popullatën shqiptare dhe dëbimi me mjete gjenocidale, përveç në disa periudha shumë të shkurtra, nuk pati të ndalur deri në gjysmën e vitit 1999, kur intervenoi forca më e madhe ushtarake të botë, e cila e parandaloi gjenocidin masiv ndaj shqiptarëve. Gjendjen e arritur me dhunë dhe terror ndaj shqiptarëve, mjerisht, e verifikuan të gjitha konferencat ndërkombëtare, nga Konferenca e Ambasadorëve e Londrës e viteve 1912-1913 e deri te Konferenca tjetër e Londrës për ish-Jugosllavinë e vitit 1992. Midis tyre ishin disa konferenca të

tjera (e Versajës 1919, e Parisit 1946, e Brukselit 1990, e Hagës 1991). As Konferenca e Dejtonit e vitit 1995, edhe pse represioni dhe dhuna ndaj shqiptarëve kishin marrë dimensione të gjera, nuk e tha një fjalë për Kosovën, kusht ky që e kishte vënë Millosheviqi. Të gjitha këto konferenca e favorizuan vetëm Serbinë!

Asnjë përmirësim i gjendjes së përgjithshme të shqiptarëve në Jugosllavinë e Versajës. Përkundrazi, vazhdoi brutaliteti përmes përndjekjeve, shpronësimeve dhe shpërnguljeve të detyrueshme, të përcjellë me reformat famëkeqe agrare dhe kolonizimin me element sllav në gjithë territorin e tyre homogjen etnik, tashmë të copëtuar në tri banovina (e Moravës, e Zetës dhe e Vardarit). Ndërkaq, në fillim të vitit 1945 Kosova ishte vënë nën administrim ushtarak, i cili u hoq vetëm në korrik të këtij viti, kur ajo u fut me forcë ushtarake nën Serbi/Jugosllavi si “krahinë autonome” (autonoma oblast), me status politik-konstitucional më të ulët se të Vojvodinës. Me këtë pozitë mbeti deri në Kushtetutën e tretë të Jugosllavisë (1963), kur u barazua me Vojvodinën dhe shqiptarët nga statusi i pakicës u avancuan në kombësi, që do të thotë se përsëri mbetën qytetarë të dorës së dytë. Territoret e tjera, të banuara me shqiptarë, mbetën në tri republika të tjera, me të njëjtin status. Pas ndryshimeve të mëdha politike në kreun e ish-Federatës Jugosllave në vitin 1966, u hapën mundësi për ndryshime politiko-juridike dhe kushtetuese dhe u nxorr Kushtetuta e vitit 1974, me të cilën u forcua subjektiviteti konstitucional-juridik e politik i Kosovës në ish-Federatën deri tek e drejta e vetos. Por pas vitit 1981 pasoi ndërhyrja e vrazhdë politike e policore e Serbisë, e mbështetur pa rezervë nga organet e ish-Federatës Jugosllave, e përcjellë nga një represion policor e ushtarak, me qëllim të suprimimit të kësaj Kushtetute dhe vënies së Kosovës përsëri nën juridiksionin e Serbisë, gjë që ndodhi në mars të vitit 1989.

Duke pasur parasysh parimet e proklamuar të bashkësisë ndërkombëtare me fuqi vendimarrëse, projekti i lëvizjes politike shqiptare ishte që problemi i Kosovës të zgjidhej me mjete paqësore dhe demokratike. Por këto sakrifica të shqiptarëve nuk u shpërblyen nga bashkësia ndërkombëtare. Me indiferencën ndaj dhunës dhe me pranimin e gjendjes faktike, të krijuar pas suprimimit të autonomisë federale, Evropa dhe bashkësia ndërkombëtare e pranonin politikën e aktit të kryer, që e kurajonte Serbinë për sjellje edhe më agresive ndaj shqiptarëve, të cilët pas shterrjes së të gjitha mjeteve demokratike u detyruan të kalonin nga kursi paqësor në luftë të armatosur, në luftë çlirimtare. Në përpjekjet dhe luftën paqësore dhe në luftën e armatosur, përveç rezistencës së brendshme, edhe diaspora jonë luajti një rol shumë të madh përmes ndihmave materiale, morale dhe ushtarake dhe ndërkombëtarizimin e çështjes së Kosovës. Edhe sot remitancat që vijnë nga

diaspora janë burim kryesor i të hyrave dhe përbëjnë rreth 1/3 e buxhetit të Kosovës.

Katër Jugosllavitë, në dimensione të ndryshme hapësinore dhe politike, ashtu siç u krijuan mbi bazë të politikës hegjemoniste serbe dhe forcës ushtarake serbe, ashtu edhe u shkatërruan nga veprimi i konceptit unitarist e militarist. Meritë e shqiptarëve të Kosovës dhe të gjithë shqiptarëve në ish-Jugosllavi ishte se ditën ta gjenin veten në projektet dhe proceset e perëndimit me të cilat u çthurr sistemi komunist dhe u shpërbë ish-Jugosllavia si krijesë artificiale tepër e komplikuar.

Fundi i shekullit XX shquhej për nga brutalitetet dhe barbaritë deri te ndërmarrjet gjenocidale në ish-Jugosllavi. Edhe Kosova dhe shqiptarët morën një goditje të madhe nga regjimi serb. Gjendja e nderë dhe shumë e dhimbshme për shqiptarët mori fund me hyrjen e trupave të NATO-s më 12 qershor 1999, në mbështetje të Rezolutës 1244 të KS të OKB-së, kur Kosova u vu nën protektorat ushtarak (KFOR-i) dhe civil ndërkombëtar (UNMIK-u). KFOR-i mbeti edhe sot e gjithë ditën autoritet i respektuar nga qytetarët, ndërsa UNMIK-u, si strukturë instaloi një administratë jofunksionale dhe korruptive dhe si e tillë nuk gëzoi respekt. Përgjegjësitë që i mori, siç ishin ishin reformat demokratike, ndërtimi i institucioneve, zhvillimi ekonomik, procesi i privatizimit, sundimi i ligjit, pengimi i korrupsionit dhe krimin të organizuar etj., UNMIK-u nuk i përmbushi. Me një mandat të një “Sulltanati” dhe si pengues e gllabërues i procesit të privatizimit, edhe mjetet finaciare të Kosovës, të grumbulluara në fonde të caktuara, i dërgoi në banka të huaja, ku gjenden edhe sot dhe po gëlltiten nga kriza globale.

Sipas Rezolutës 1244 të KS Veriu i Kosovës faktikisht mbeti edhe sot territor kontestues dhe konfrontues midis Kosovës dhe Serbisë, duke u toleruar nga UNMIK-u strukturat e Serbisë në veri dhe bojkotimi i institucioneve të Kosovës në të gjitha nivelet nga serbët vendorë, të cilëve u dha privilegje të papara përmes diskriminimit pozitiv! Pas mospasjes së UNMIK-ut, një rol në sundimin e ligjit dhe në luftën kundër korrupsionit dhe krimin të organizuar pritej ta luante EULEX-i, por edhe kjo instancë, e ftuar nga institucionet e Kosovës, mjerisht nuk u tregua efikase në këtë mision. Përkundrazi, manifestoi një sërë dobësish. Mirëpo, me gjithë dobësitë e faktorit ndërkombëtar në Kosovë, ta krahasosh praninë ndërkombëtare, veçanërisht pjesën ushtarake, me pushtimin serb të Kosovës është në anën tjetër të arsyes.

Më 17 Shkurt 2008 Kosova u shpall shtet sovran dhe i pavarur, por nën mbikëqyrje ndërkombëtare. Në Gjykatën Ndërkombëtare të Drejtësisë në Hagë më 22 korrik të vitit 2010 Kosova arriti një sukses të madh, kur kjo

Gjykatë gati unanimisht, vendosi që me shpalljen e Pavarësisë së Kosovës nuk është shkelur e drejta ndërkombëtare. Por kjo fitore nuk u shfrytëzua sa duhet në procesin e njohjeve ndërkombëtare nga ana e faktorit politik kosovar, për çka tërhoqi vërejtjen edhe vetë z. Ahtisari në një takim me përfaqësues të Akademisë sonë në vitin 2012.

Ndërkaq, më 10 shtator 2012 ndodhi edhe një kërcim pozitiv: në Kosovë përfundoi procesi i mbikqyrjes ndërkombëtare. Të drejtat, obligimet dhe përgjegjësitë e institucioneve të Kosovës u rritën edhe më shumë. Problemet dhe sfidat e tyre kryesore mbetën në mbrojtjen e tërësisë territoriale të shtetit, në zhvillimin ekonomik, në sundimin e ligjit, në mposhtjen e korrupsionit dhe krimin të organizuar, si kushte kryesore për t'u integruar në BE etj. BE-ja me 500 milionë banorë u vuri kushte 2 milionë banorëve të Kosovës vështirë të përballueshme edhe për vendet e zhvilluara të Evropës. Në vitin 2004, kur flitej për standardet para statusit të Kosovës, një funksionar i lartë i State Departamentit Amerikan, Mark Grossman, i solli 8 standarde, për të cilat ish-funksionari tjetër i këtij Departamenti, Morton Abramovich, tha se i kanë vënë Kosovës kushte të cilat në këtë botë mund t'i përmbushin vetëm Finlanda dhe Danimarka.

Sot, për turpin e Evropës, vetëm Kosova dhe shqiptarët si shumicë, më proevroperëndimorët në botë, në lëvizjen e lirë brenda BE-së së diversifikuar dhe kontrastive në shumë drejtime, mbetën më të izoluarit! Kosova është e vetmja në Evropë që ka mbetur një vrimë e zezë sa i përket liberalizimit të vizave – çdo ditë po i vihen kushte gjithnjë e më rigorozë dhe kushte shtesë. BE-ja po vepron me standarde të dyfishta, që popullata jonë po e ndjen si braktisje dhe mungesë të perspektivës evropiane! Prandaj lufta jonë në përmbushjen e obligimeve të marra, për të vërtetën, për drejtësi e ligj dhe për miq duhet të vazhdojë më energjikisht.

Fitoret në paqe, në kuptimin e demokratizimit të jetës, të funksionimit të shtetit të së drejtës, të insitucioneve demokratike, të ekonomisë së tregut, të respektimit të të drejtave të njeriut, askund nuk janë të lehta, ndërsa në Kosovën komplekse dhe nevralgjike, këto fitore janë edhe më të vështira, veçanërisht lufta kundër korrupsionit dhe krimin të organizuar si dy të këqiat më të mëdha, që gjallojnë tash e 16 vjet. Fatkeqësisht, pa praninë e faktorit ndërkombëtar, edhe kështu si është në vëllim dhe në strukturë, u dëshmuua se këto dy të këqia nuk mund t'i çrrënjosim vetë. Edhe në rastin tonë, po t'i referohemi maksimës së vjetër politike dhe filozofike, rezulton se ata që janë pjesë e problemit, nuk mund të jenë dhe pjesë e zgjidhjes.

12 Qershori 1999, kur hynë trupat e NATO-s në Kosovë, është ditë historike për Kosovën dhe shqiptarët dhe ditë e ardhmërisë së tyre.

Presidenti Klinton menjëherë pas luftës (1999), në Ferizaj, na la porosinë: “Ne e fituam luftën, ju fitojeni paqen”! Ky mesazh i tij, i thellë përmbajtësisht, duhet të jetë udhërefyës i përhershëm për ne. Tash, pas kaq viteve pas çlirimit, po e shohim se sa është e vështirë lufta në paqe në tërë kompleksitetin e saj.

Është këtu sot rasti që t’i falënderojmë dhe t’u jemi shumë mirënjohës brezave që luftuan dhe dhanë jetën për lirinë dhe pavarësinë që po e gëzojmë ne sot. 25-vjetori i Deklaratës Kushtetuese për nga dimensionin kohor duket një jubile i vogël, por nuk ka asnjë dyshim se është tejet i rëndësishëm për jetën politike dhe kombëtare të Kosovës. Prandaj, është gjithashtu momenti që t’i falënderojmë delegatët e Kuvendit të Kosovës të legjislaturës së vitit 1990 për guximin e pashoq që treguan në momentet kyçe të historisë sonë më të re, duke e shpallur Deklaratën Kushtetuese më 2 Korrik 1990 dhe me këtë duke u hapur rrugë proceseve dhe projekteve të tjera në favor të pavarësisë dhe sovranitetit të Kosovës. E konsiderojmë të nevojshme t’i falënderojmë edhe qarqet dhe miqtë ndërkombëtarë, veçanërisht SHBA-të dhe kryetarët Wilson (1920), Klinton (1999) dhe Bushin e Ri (2008), që qenë faktorë me rëndësi në të dy pavarësitë, të Shqipërisë në vitin 1920 dhe të Kosovës në vitet 1999 dhe 2008.

Ju faleminderit!

02.07.2015